

Gepubliceerd: 15 september 2005

Daar komen de hbo's

Hogescholen willen ook een 'gebouw met drie etages'. Net als universiteiten. Met niet alleen een opleiding voor bachelors, maar ook voor masters en promovendi. Eng en bedreigend, vinden de universiteiten. Overdreven angst, meent Fontys voorman Norbert Verbraak: "Hebben de universiteiten de promotie niet te ver laten afdwalen van de praktijk?"

Mieke Fiers

Onderzoek op het hbo. Het is voor veel mensen nog even wennen. Want was onderzoeken niet eigenlijk een taak die primair bij universiteiten lag? Inderdaad lag. Als het aan de hogescholen ligt. De toekomstig onderwijzer en hotelmanager aan een papiertje helpen is belangrijk. Maar de ambities van de hogescholen reiken verder. De laatste jaren ontwikkelen de hogescholen zich in rap tempo van 'lesfabriek-voor-wie-het-vwo-niet-aan-kan' tot heuse 'regionale kenniscentra'. Dat laatste is in ieder geval het einddoel.

Komt dat even mooi uit. Die ambitie sluit immers naadloos aan bij de vergezichten van clubs als het innovatieplatform. En bij het idee van de EU-topmannen en -vrouwen die Europa willen opstuwen in de vaart der volkeren. Innovatie, kenniseconomie; het zijn de wondermiddelen waarmee Europa in het algemeen en Nederland in het bijzonder, de concurrentie van Amerika en Azië achter zich moet laten. Om dat doel te bereiken hebben die EU-toppers ook het bedje van het hoger onderwijs flink opgeschud. In 2000 besloten ze in (universiteitsstad) Bologna tot een enorme omslag in het hoger onderwijs: het bachelor-master-stelsel. Of beter: het bachelor-master-PhD-stelsel.

"Dat moet Nederland dan ook consequent uitvoeren", zegt Norbert Verbraak, voorzitter van Fontys hogescholen. Het potentieel voor innovatie ligt bij de hbo's, zegt hij. "In zijn euforie van toponderzoek en excellentie wordt de applicatie van kennis op de universiteiten nog wel eens vergeten. En daar zijn de hbo's nu net zo goed in."

Verbraak wil voor de hogescholen ook een 'gebouw met drie etages'. Dat wil zeggen: niet alleen bacheloropleidingen aanbieden, maar ook masters waarvan de studenten recht hebben op studiefinanciering. En daarbovenop, als de tijd en de organisatie er rijp voor is, promotiemogelijkheden. "Krijgt het hbo niet de mogelijkheden die universiteiten al hebben, dan doe je ons land tekort. Tweederde van de studenten in het hoger onderwijs blijft dan steken op het eerste niveau." De treden naar een master liggen nu voor veel hbo-studenten vol onoverkomelijke (financiële) obstakels. De derde etage, het promotietraject kan slechts worden bereikt via het dak van een ander hoog, universitair, gebouw. Verbraak zou graag goede liften installeren.

Niks mis mee, zou je zeggen. Toch wordt er nogal wat gemord. Vooral bij 'grote broer' universiteit. Zoals afgelopen lente na een van de meest opzienbarende acties van Fontys. De hogeschool plaatst in verschillende landelijke dagbladen een advertentie waarin ze 31 promovendi vraagt. 'Een griezelig en ongewenst traject', reageert Yvonne van Rooy, collegevoorzitter van de Universiteit Utrecht, uitermate fel. Ook andere universiteiten fronsen de wenkbrauwen. Want Fontys 'doet alsof ze zelf het promotierecht heeft', terwijl dat voorlopig nog exclusief universitair is. Fontys biedt een hoger salaris dan de universiteiten. Wil haar promovendi ook nog laten doceren. In een omgeving zonder onderzoekstraditie. Dat kan toch alleen maar fout gaan? Hoe kan ooit de kwaliteit van zo'n promotie hoog genoeg zijn?

Alle rectoren schrijven hun eigen hoogleraren een brief waarin ze waarschuwen voor de 'Fontys-promoties'. Zorg ervoor dat de aanvragen aan alle wetenschappelijke voorwaarden voldoen, is de boodschap.

De advertentie is 'niet goed verstaan', reageert Norbert Verbraak. Het doel: jonge docenten aan te trekken. Fontys biedt ze een promotietraject aan, met uitzicht op een vaste baan als docent. Voordelig voor de promovendus en de hogeschool heeft over een jaar of vier goede, gepromoveerde aanwas om hun vergrijsde personeelsbestand te vervangen. Helemaal zo gek dus niet, dat de promovendi ook voor de klas zullen staan. Over het onderwerp van hun onderzoek.

De hogeschool 'denkt aan twee dagen in de week les'. "Dat geeft aan dat hij geen enkel idee heeft van wat promoveren inhoudt", zegt de Tilburgse rector Frank van der Duyn Schouten. "Promovendi krijgen zo te weinig tijd." Dat wordt nog versterkt door dat de jonge onderzoekers geacht worden hun proefschrift in vier jaar af te ronden. Uitloop is niet ingecalculerd. "In zo'n situatie kan het gebeuren dat het proefschrift eigenlijk nog niet voldoende is, maar wel de door Fontys betaalde tijd op is. Hierdoor zal de druk op de promotor toenemen om het proefschrift toch maar goed te keuren."

John Dagevos, lector bij Fontys en onderzoeker bij het Telos, Brabants Centrum voor Duurzaamheidsvraagstukken, denkt dat het zo'n vaart niet zal lopen. "Niemand heeft wat aan een slecht proefschrift. Fontys niet, de promovendus niet en de professor ook niet. We moeten een goed product maken. Als Fontys een zootje maakt van haar onderzoeken, zal de markt dat afstraffen. Zo simpel is dat." Ook de kritiek dat de promotor alleen het eindproduct hoeft te zien en niet bij het proces is betrokken, is volgens hem onjuist. "Ik heb pas voor een promovendus van mijn lectoraat een promotor in Wageningen gevonden. Het was drie minuten praten, en de hoogleraar stemde in. Natuurlijk krijgt de rol die hij moet hebben: erop toezien dat het een goed onderbouwd wetenschappelijk verhaal wordt. Daarover zijn ook heldere afspraken gemaakt. We bezien samen nog de mogelijkheid of onze promovendus een dag per week in Wageningen kan doorbrengen om te komen tot kennisuitwisseling met promovendi aldaar."

Verbraak denkt dat de kritiek voorkomt uit de totaal andere kijk op promoveren in beide werelden. "Bij óns is promoveren geen hobby, geen spelerei. Wij als Fontys betalen de kosten en vinden dat we ons daarom ook met het onderwerp mogen bemoeien. Wij zien promoveren als het opnieuw kijken naar de beroepspraktijk. Ik zou liever de universiteiten vragen of ze de promotie niet te ver hebben laten afdwalen van de praktijk. Verdient zo'n promotie als enige het stempel 'kwaliteit'?"

Lector Jan Steyaert vindt de opstelling van de universiteiten 'niet vruchtbaar': "Als Philips een groot deel van haar staf zou willen laten promoveren, zou de Technische Universiteit Eindhoven staan te juichen. De voorpagina van de krant zou het hebben over een megaorder van Philips. Maar vraagt Fontys om docentprofessionalisering, dan schrikt de hele universitaire wereld terug."

Dat de hbo meer praktisch is ingesteld, betekent niet dat het onderzoek minder zou zijn. "Kennis is als klei. Je moet ermee werken. Woord, weerwoord. Of je nu op de universiteit werkt of het hbo," stelt Steyaert.

Jan Steyaert werkt op het hbo. Normaal gesproken. Hij is lector sociale infrastructuur en technologie aan Fontys Hogescholen, maar sinds mei dit jaar behuist de Vlaamse doctor de gastenkamer van de zevende etage van het Montesquieugebouw van de juristen. Hij heeft een jaar sabbatical. Om deze tijd nuttig in te vullen, zocht en vond hij onderzoeksruijme op de Tilburgse universiteit. Zijn werk, op het gebied van burgerschap en de Nederlandse verzorgingsstaat, past in een groter onderzoeksproject van de bestuurskundigen van de UvT. Steyaert geniet volop. "Ik zit in het oog van de orkaan waar het windstil is. Ik heb een enorme vrijheid, geen administratieve rompslomp, alle niet-essentiële zaken vallen weg. Als lector heb ik nauwelijks eigen onderzoekstijd."

Hij observeert wel een verschil in het onderzoek bedrijven. Steyaert: "De onderzoeksvraag is op het hbo meer op de korte termijn gericht. De gemiddelde doorlooptijd van een onderzoek bij ons is zo'n zes maanden. Op de UvT is dat al snel drie tot vier jaar. Maar door de relatief kleine opdrachten binnen het thema van het lectoraat te bundelen krijgt het wel meer ruggengraat."

"Toegepast is een misbruikte kreet", vindt Willem van Groenendaal, universitair hoofddocent informatiekunde aan de UvT. "Daarmee proberen de hbo's zichzelf in Den Haag te verkopen. Maar de scheiding tussen toegepast onderzoek en wetenschappelijk onderzoek is moeilijk te maken. Veel van het onderzoek bij de economische faculteit is ook toegepast." Van Groenendaal was twee jaar lang voor één dag in de week als lector betrokken bij het ERP-lectorat. Dit lectorat (ERP is een softwaresysteem waarin inkoop, verkoop en logistiek aan elkaar gekoppeld worden) was een

samenwerking tussen hogeschool Avans, de HES en het departement informatiekunde van de UvT. Zijn ervaring: "Op dit moment missen veel docenten op het hbo de kennis en tijd om goed toegepast onderzoek te doen. Binnen het lectoraat proberen we docenten onderzoekservaring op te laten doen. Er is echter weinig animo. Docenten hadden heel weinig tijd en veelal versnipperd. Een aantal is wel leergierig. Toch heb ik de indruk dat onderzoek meer iets is van de top, dan van de werkvloer." Er ontstond ook onenigheid over de te varen onderzoekskoers met de andere lector, een directeur uit het bedrijfsleven. Ontevreden legde Van Groenendaal zijn functie als lector neer. "De faculteiten en hun docenten zijn nu nog teveel bezig met onderwijs. Als je ze serieus onderzoek wilt laten doen zul je een beter traject moeten uitzetten dan nu het geval is."

De vraag dringt zich op of hbo en universiteit nu moeten samenwerken danwel op grote afstand van elkaar moeten blijven opereren. In het onderzoek, maar ook in het onderwijs van hbo en wo, zit een groot grijs gebied. Regelmatig wordt dan ook voorgesteld alles op één hoop te gooien. Pas geleden was het de beurt aan PvdA-voorman Wouter Bos. Een kleine twee jaar geleden voorspelde toenmalig voorzitter van de HBO-raad Frans Leijnse dat 'over drie, vier jaar is het verschil zal zijn opgeheven'.

Nu lijken de beide broertjes vooral vechtend met elkaar over straat te rollen. Toch ontstaat er tegelijkertijd een steeds hechtere bloedband. Bestuurlijke fusies tussen hogescholen en universiteiten, zoals bij de Universiteit en Hogeschool van Amsterdam zijn geen unicum. En zelf de Universiteit Utrecht, wiens Yvonne van Rooy zo fel reageerde op Fontys' promovendicampagne, haalt de banden met de hogeschool uit de Domstad stevig aan.

De Universiteit van Tilburg houdt de boot af. "Ik ben nooit zo gecharmeerd geweest van het idee van samengaan", zegt rector Frank van der Duyn Schouten. "Samenwerking is prima, maar ik wil geen fusie-achtige trajecten." Daarin is Tilburg redelijk uniek. "Andere universiteiten richten zich ook meer op het aantrekken van zoveel mogelijk studenten." Dan mag een innige bestuurlijke samenwerking misschien logisch lijken, helemaal soepel verloopt het allemaal niet volgens de rector. Hij wijst op de discussies die binnen de 'fuserende' universiteiten spelen. "Bestuurders kunnen zeggen dat ze het zo goed geregeld hebben, dat de wetenschappelijke kwaliteit gewaarborgd blijft. Ik kan me echter niet aan de indruk onttrekken dat het gevoel van onbehagen bij de wetenschappelijke staf groeit."

Buiten de kwaliteitsdiscussie, is samengaan volgens hem vooral slecht voor de profilering van beiden. Want de missie van de universiteit is toch wel heel wat anders dan die van het hbo, benadrukt de UvT-voorman. "Er is een groot gevaar dat de producten verwateren."

Het Brabantse Fontys heeft zich bij de tweedeling neergelegd. Gestaaagt bouwt ze verder aan een eigen, drie etages tellend flatgebouw. Met lift, wel te verstaan. *[MF]*

Zie ook:

- [Sluiswachter tussen hbo en universiteit](#)
- [Mini-lexicon](#)

Laatst gewijzigd: donderdag 15 september 2005

<mailto:univers@uvt.nl>

<http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0506/04/mipa.html>